

34

MEDEDELINGEN BLAD

Ampt Epe

HISTORISCHE VERENIGING IN DE GEMEENTE EPE

MEDEDELINGENBLAD
"AMPT EPE"

no 38 april 1976

REDACTIE: R. Paasman, Beekstraat 36 Epe
tel. 05780 - 2048

Het blad verschijnt in januari, april en oktober en wordt gratis toegezonden aan de leden van de Historische vereniging "Ampt Epe".

"AMPT EPE"

HISTORISCHE VERENIGING IN DE GEMEENTE EPE

De vereniging stelt zich o.m. tot doel:

- het opwekken en versterken van de belangstelling voor de geschiedenis van de Gemeente EPE.

Lidmaatschap f. 15.-- per jaar.

Bestuur:

voorzitter	: G.S. van Lohuizen, IJsseldijk 12
Veessen, tel. 05783 - 245
secretaris	: W. van Putten, Hoofdstraat 80 Epe
tel. 05780 - 3579
penningmeester	: C. Stork, Dellenparkweg 8 Epe
tel. 05780 - 3090

giro: 119.40.15 t.n.v. Penningmeester "Ampt Epe" te Epe.

Offsetdruk MUCO b.v.
Nunspeet
tel. 03412 - 3259

EEN TEKENING "Eepe 1662"

Bovenstaande potlood tekening, 140 x 200 mm., "Eepe 1662", getekend door J. St. (Stellingwerf?) is in het bezit van het Gelders Museum te Arnhem.

Het is, voor zover bekend, de oudste tekening van Epe. Het stelt voor een dubbele watermolen met onderslagraden en op de achtergrond de kerktoeren. Op de voorgrond stroomt de beek, die de waterraden aandrijft. Al jaren intrigeert deze tekening mij. Is dit Epe? Kan deze situatie juist zijn? Ik meende van niet.

1. Een watermolen met een onderslagrad kan alleen op snelstromend water gelegd worden, beken met veel verval of riviertjes. Op de Oost Veluwe Kwam alleen de Grift daarvoor in aanmerking. Alle andere watermolens op de Oost Veluwe hadden een bovenslag rad.
2. Wanneer de situatie juist is weergegeven, moet deze molen op de Dorpsbeek gelegen hebben. Maar deze beek heeft nooit voldoende water gehad, ook niet voor de sprengen begin van deze eeuw dichtgemaakt zijn, om zelfs een molen met een bovenslagrad te laten draaien.
3. In geen enkel document wordt, voor zover nu bekend, over een watermolen in het dorp gesproken.

4. De toren, die achter de molen getekend is, kan niet van Epe zijn. De Eper toren heeft nooit 4 hoektorentjes gehad.

Daar er duidelijk op de tekening "Eepe" staat, hebben wij een onderzoek naar de situatie in Epe (Westfalen, Duitsland) ingesteld. Dit Epe ligt aan de Dinkel, een vrij snelstromend riviertje, dat vlak langs het dorp stroomt. Het blijkt, dat aan de zuidzijde van dit Epe, op de Dinkel een watermolen met onderslagrad gelegen heeft. Het molenhuis is, zij het vernieuwd, nog aanwezig en ook de (dichtgemetselde) gaten in de muur, waardoor de aandrijf-as naar binnen ging, is te vinden. Ook de toren van Epe (Westfalen), althans de tegenwoordige, lijkt op die van de tekening. Dit zou dus de oplossing kunnen zijn.

Maar het water van de Dinkel stroomt van rechts naar links en op de tekening van links naar rechts. Deze oplossing is dus ook niet te aanvaarden.

Enige tijd geleden liet W. Terwel (Vaassen) mij onderstaande foto zien.

Een foto van een tekening van een watermolen met onderslagraden. Bij nadere beschouwing blijkt deze tekening precies dezelfde te zijn, als die van "Eepe 1662". Alleen de toren ontbreekt en in plaats van "Eepe 1662" staat er nu onder "De papiermoolen te Apeldoorn". Of deze tekening ook van J.St. is, danwel een copie van "Eepe 1662" met een variatie, is niet duidelijk vast te stellen.

Wel komen wij tot de conclusie, dat wij aan de tekening "Eepe 1662" geen historische waarde kunnen toekennen, wat betreft de molen, de plaats in Epe en de kerktoeren. Als tekening uit 1662 behoudt hij natuurlijk zijn waarde, maar niet voor de historie van Epe.

G.S. van Lohuizen.

UIT DE FRANSE TIJD

Het artikel "De gemeente Epe in de Franse tijd" van de heer G.J. Palm in het Mededelingenblad nr. 38 geeft mij aanleiding tot enige opmerkingen.

Medegedeeld wordt, dat Nijbroek en Heerde in 1798 met Epe verenigd werden tot één municipaliteit, en dat Nijbroek in 1818 bij Voorst werd gevoegd. Hieruit zou opgemaakt kunnen worden, dat Nijbroek 20 jaar lang deel van de gemeente Epe heeft uitgemaakt. Daar dit niet in overeenstemming is met de werkelijkheid, volgen hier enige aantekeningen over deze materie.

Nu is het geen eenvoudige zaak, om over de Franse tijd een volledig overzicht te krijgen, ten eerste, omdat er zo weinig archivalia van bewaard zijn gebleven, en ten tweede, omdat de zaak zo vaak veranderd werd. Men deed toen, evenals nu aan wijziging van de bestuurlijke indeling, maar men ging er vaak wat ondoordacht en overhaast mee te werk.

Van 1328 tot 1795 was Nijbroek een zelfstandig richteramdt, met een geheel eigen plaats in het Veluwe en Gelderse geheel. In 1795, bij de komst der Fransen werd het een schoutambt. De laatste richter, baron van Golstein, werd afgezet, en de vice-richter Hendrik Wesselman trad op als schout, later opgevolgd door Arend Dijkhuizen. Tot zover dus nog niet veel nieuws, maar in 1798 werden Voorst en Apeldoorn tot één gemeente verenigd, en bij die gelegenheid zal Nijbroek zeker bij Epe zijn gevoegd. Hierover zijn in 't gemeente-archief van Voorst te Twello geen gegevens voorhanden. De combinatie Voorst-Apeldoorn werd in 1799 alweer opgeheven, en vermoedelijk is toen de vereniging van Nijbroek met Epe ook weer ongedaan gemaakt. Er zijn in 't gemeente-archief te Twello nog twee jaargangen brieven van het Schoutambt Nijbroek aanwezig, van 1807 en 1808. Toen was Nijbroek dus in elk geval een zelfstandige eenheid. Uit deze brieven blijkt, dat in 1808 Welsum, eerder deel van het Schoutambt Olst, tot Nijbroek behoorde.

In deze brieven lezen we ook, dat in 1808 in Gelderland "jacht-officieren" benoemd werden. Hiertoe was het gewest in 26 districten verdeeld. Het 11e district bestond uit Epe en Oldebroek, waarover een Van Spaan van Schouwenburg aangesteld werd. Het 12e district werd gevormd door het schoutambt Voorst en het Rigterambt Nijbroek (n.b.), en hier werd de functie van jachtofficier vervuld door W.A. opten Noort. Een bewijs alzo, dat Epe en Nijbroek in 1808 niet verenigd waren.

Als we de Gerichtsprotocollen van Nijbroek raadplegen, zien we, dat in 1797 gesproken wordt van het ambt Epe en het ambt Nijbroek; en in 1798 van de municipaliteit Nijbroek. In 1799 zien we Arend Dijkhuizen als protocolhouder van Nijbroek (een voorloper van de latere notarissen), en in hetzelfde jaar zijn Lubbert Zevenhuyzen en Gerrit Jacobs Bredenoord

leden van het gemeentebestuur van Nijbroek. Ook in 1801 en 1802 was dit het geval. Schout Arend Dijkhuizen wordt in 1798/99 genoemd als ontvanger te Epe, en na 1809 ook weer. Is dat een cumulatie van functies geweest? Het kan wel, want vice-richter Wesselman van Nijbroek is ook ontvanger van het ambt Voorst geweest.

In 1810 wordt in de Protocollen een paar keer gesproken van het Kerspel Nijbroek onder het ambt Epe. Hoorde Nijbroek toen toch onder Epe? Maar in dezelfde tijd (sept. 1810) wordt weer het ambt Nijbroek vermeld. Blijkbaar heerste er nogal wat verwarring over Nijbroek, want in 1805 wordt het schoutambt genoemd, en in 1806 weer rigterambt in een acte, die in Deventer gepasseerd werd.

In 1811, na de inlijving bij Frankrijk, volgde weer een herindeling der gemeenten. Voorst, Wilp en Twello kwamen als één mairie (gemeente) Twello onder maire (burgemeester) mr. P.P. Everts, en Terwolde werd met Nijbroek en Welsum verenigd tot de mairie Nijbroek, met Arend Dijkhuizen als maire. De mairie Twello werd in 1812 opgedeeld in de afzonderlijke mairiën Voorst, Wilp en Twello.

Deze toestand bleef bestaan tot 1 jan. 1818, toen Voorst, Wilp, Twello, Terwolde en Nijbroek werden verenigd tot de huidige gemeente Voorst. Welsum was in 1815 al weer van Nijbroek afgescheiden en herenigd met Olst. Dit blijkt uit de "Brieven aan de gemeente Nijbroek", aanwezig in het gemeente-archief van Voorst.

Uit die tijd dateert o.m. een brief van het Provinciaal Bestuur van Overijssel, waarin gesuggereerd wordt, dat Welsum onder Oene had behoord! Ook daar bestond dus onzekerheid en verwarring over de werkelijke situatie.

Burgemeester Arend Dijkhuizen werd in 1814 na zijn overlijden opgevolgd door zijn zoon Jacobus D. De Dijkhuysens ontvingen soms ook brieven, die geadresseerd waren aan de burgemeester van Terwolde! Er was soms werkelijk geen touw meer aan vast te knopen.

Volledigheidshalve vermelden we nog, dat Jacobus Dijkhuizen na de opheffing der gemeente Nijbroek gemeentesecretaris van Voorst werd.

Bronnen voor dit artikel:

J. de Graaf: Een blik in de oudste samenstelling, inrichting en huishouding van het gemeentebestuur van Voorst. (Bijdr. en Meded. "Gelre", deel XXXV).

Brieven Schoutambt Nijbroek 1807-1808 (G.A. Voorst).

Brieven gemeente Nijbroek 1814-1818. (G.A. Voorst).

Gerichtsprotocollen Nijbroek 1617-1811 (R.A. Gelderland te Arnhem).

Haaksbergen

J. Vredenberg.

MARKEN EN BUURSCHAPPEN [WISSEL] 23.

Die toestand dagteekent van af de oudste geheugenis der bewoners dezer streek. Onder de ouders en grootouders der geërfden was het reeds zoo geweest. Dat wordt door onze tegenpartij niet ontkend. Evenmin wordt het tusschen partijen betwist en kan het derhalve voor inconfesso worden gehouden, dat de verkochte, doch bij introductieve dagvaarding dd. 23 Maart 1874 van den deurwaarder Roelof Mulder te Assen door ons van den geïntimeerde gerevindiceerde perceelen weiland, behoorden tot de buurgronden van Wissel waarover de geërfden dier buurschap als hun eigendom konden beschikken. Uit de koopakte blijkt, dat bij de openbare veilingen op den 7ⁿ en 28ⁿ April 1873 ten overstaan van den Notaris Jhr. J.C.H. Bloys van Treslong te Epe gehouden, Jhr. Warmold Albertinus van der Feltz, Burgemeester van- en wonende te Assen, kooper is geworden van de perceelen der veiling n°s. 166, 167, 168, 169, 172, 173, 181, 182, 184, 185, 188, 189, 192 en 193, bevattende diverse gedeelten der toenmalige kadastrale gemeente Epe-Oene, Sectie P. N°s. 123, 124 en 124^b; welke perceelen bij hermeting, blijkens geproduceerd kadastraal extract, zijn geworden de thans door ons gelibelleerde perceelen derzelfde kadastrale gemeente en sectie, doch N°s 763 en 764; zulks mag even eens gerekend worden tusschen partijen vast te staan. Werkelijk zou dan ook Zijn HoogWelGeborene door zijn aankopen en omschrijven op zijnen naam in de hypotheek registers, gelijk dat te Arnhem geschied is op den 2ⁿ Juli 1873 in deel 580 blad 120 n° 83, eigenaar zijn geworden der hem toegewezen perceelen, indien de verkooping zelve maar niet, zoo als wij straks op deugdelijke gronden nader hopen aan te toonen, geheel wederrechtelijk hadde plaats gehad. Om deze redenen aarzelt Appellante niet te verklaren, hoezeer het haar bevreemdde, toen zij in het Vonnis der Rechtbank dd. 27 December 1875, waarvan dit Appèl als laatste considerans moest lezen: dat eischeresse niet had gestaafd haar beweren, dat de door haar teruggevorderde grondstukken ten dage der dagvaarding waren het eigendom van de door haar vertegenwoordigde geërfden der buurschap Wissel, als behoorende tot de buurgronden daarvan, en dat alzoo bij gebreke van dit fundamentum petendi haar eisch als ongefundeerd haar moest worden ontzegd. Nadere oorkonden omtrent de schenking dezer gronden aan de buurschap Wissel heb ik niet kunnen erlangen. Dat doet intusschen voor ons geval ook minder ter zake, aangezien het eigendomsrecht der geërfden op die gronden bewezen wordt vast te staan. De oudste herinnering, gelijk ik reeds opmerkte, kent geen andere toestand. Gedurende onheugelijke immers meer dan dertig jaren, bezaten de inwoners van Wissel deze buurgronden volkomen ter goeder trouw, en het kan dus veilig overbodig worden genoemd een andere titel van eigendomsverkrijging te toonen. Zelfs al wilde men niet verder met de gedachte terug gaan, dan tot de dag,

waarop de appellerende Commissie is geconstitueerd als Commissie van beheer, en zij van hare medegeërfden haren lastbrief ontving, dat is, blijkens in den processe aanwezige notarieele akte, verleden voor nu wijlen den Notaris Gustaaf Willem van der Feltz te Epe, tot den 25ⁿ April 1849, het bezit eveneens volmaakt ter goeder trouw en meer dan twintig jaren, voortdurend en onafgebroken, ongestoord, openbaar en niet dubbelzinnig heeft plaats gehad. Mede langs dien weg zou de eigendom van dit onroerend goed aan de geërfden van Wissel reeds voor lang zijn gekomen. Gedurende al die jaren bezat en gebruikte uitsluitend de buurschap Wissel tevens deze thans door ons gerevindiceerde perceelen zonder in de uitoefening van haar recht door iemand te worden belemmerd. Is het dan zoo vreemd, dat, waar die grondstukken ons tegen onzen wil en ondanks onze tegenspraak zijn ontnomen, wij langs den weg der rechten ze terugvorderen?

b. Op deze wijze tot het gezegde doel afgegeven, sprak het echter wel vanzelf, dat niet alle geërfden zoo maar in het wilde op die gronden mochten huishouden en konden toetasten. Dezelfde billijkheid behoorde tegenover allen gelijkelijk te worden betracht. En zoo werd dan nu namens de gezamenlijke geërfden van Wissel het toezicht, beide over de rechten en de verplichtingen der Markgenooten, geregeld door enkele hunner, welke door de meerderheid daartoe waren uitgenodigd. Toen die enkelen vele jaren hunne administratie over de eigendommen der buurschap ten genoegen van de overige geërfden hadden vervuld, en zij steeds meer als Commissie uitsluitend belast met het beheer der buureigendommen werden beschouwd en geëerbiedigd is hun uit erkentelijkheid voor de goede diensten aan de buurschap en de geërfden bewezen, in eene wettig belegde algemeene geërfden-vergadering op den 25ⁿ April 1849, met algemeene stemmen een mandaat verleend om het beheer te blijven waarnemen. Die opdracht werd hun verstrekt bij eene notarieele akte, verleden op denzelfden 25ⁿ April 1849 ten overstaan van nu wijlen den te Epe geresideerd hebbende Notaris Gustaaf Willem van der Feltz, en is zoo als ik straks reeds de eer had te zeggen, in den processe aanwezig. Deze Akte van den 25ⁿ April 1849 mag inderdaad wel de grondwet van Wissel worden geheeten. Zij beheerschte en regelde steeds volkomen den geheelen toestand in Wissel. Hoofdzakelijk zal zij het ook nu weder zijn, die licht in de heerschende duisternis moet en kan ontsteken.

Luidens deze Akte waren de geërfden van meening, dat de bestaande Commissie, belast met het beheer hunner buurgronden, niet gezegd kon worden behoorlijk en wettig te zijn samengesteld, aangezien het uit niets bleek, dat de Leden derzelve Commissie op wettige vergadering en bij meerderheid van stemmen, als waarmede in de geërfden-vergadering wordt beslist, waren gekozen en werkzaam. Om die reden ging men derhalve

over tot het kiezen en benoemen van vier personen, behalve den secretaris, welke voor hun leven zouden worden aangesteld om samen het bestuur te vormen en te voeren over de eigendommen der buurschap Wissel. Door den eenparigen wil van al de toenmalige geërfden werd aan de voorloopig reeds als zoodanig werkzame Commissie bij de vermelde Akte van den 25ⁿ April 1849 thans definitief een mandaat verleend om te blijven besturen.

F. Zandstra

100 JAAR MEER UITGEBREID LAGER ONDERWIJS IN EPE

1. De voorgeschiedenis.

Reeds in 1860, dus 16 jaar voor de opening van de z.g. "Fransche school" in Epe, was er gelegenheid voor de daartoe geschikte leerlingen van de lagere school - en dat waren, volgens de opvattingen van die tijd, hoofdzakelijk kinderen van de gegoede burgerij - meer uitgebreid lager onderwijs te ontvangen. Dit werd dan gegeven door de hoofdonderwijzer na schooltijd tegen betaling van f. 2,50 per kwartaal.

In de gemeente Epe, die 4 lagere scholen rijk was, n.l. in Epe, Vaassen, Oene en Emst, was een commissie van toezicht op het onderwijs, bestaande uit de heren E.F.J. Weerts (burgemeester), D.J. Scholten, H. Worst, de Lespinasse, I. Goedhart (die later schoolopziener werd) en J.A. Mentink. Na overleg met deze commissie kondigde het gemeentebestuur op 22 dec. 1860 de "Verordening ter Regeling van het Openbaar Lager Onderwijs binnen de gemeente Epe" af.

De lagere school te Epe zou geleid worden door 1 hoofdonderwijzer, 3 hulponderwijzers en 1 kwekeling. Deze kwekeling moest minstens 14 jaar oud zijn, mocht alleen onder toezicht van een gediplomeerd onderwijzer werken en verdiende f. 25,- per jaar - een loon, dat bij gebleken geschiktheid, kon stijgen tot f. 100,- per jaar.

Vaassen zou het moeten doen met 1 hoofd-, 1 hulponderwijzer en 1 kwekeling, terwijl Oene en Emst de beschikking kregen over 1 hoofd- en 1 hulponderwijzer.

Te Epe en Vaassen zou zoveel mogelijk ook meer uitgebreid lager onderwijs moeten worden gegeven. De moeilijkheid in Epe was, dat men geen onderwijzer had met de vereiste bevoegdheden.

Om het mulo toch doorgang te doen vinden verklaarde de gemeenteraad de hoofdonderwijzer te Epe, de heer C.J. Nijland, bevoegd en drong er bij hem op aan dit onderwijs onder schooltijd te geven tegen een vergoeding van f. 100,- per jaar. De heer Nijland bedankte echter voor de eer: de toelage was veel te gering voor de vele extra uren en vooral voor de langdurige tijd van voorbereiding die hij als onbevoegde hieraan zou moeten besteden. De gemeenteraad was over deze negatieve

reactie zeer gebelgd en gaf hem een reprimande, vooral ook over de "toon die hij zich vermeet in zijn Schrijven aan te slaan, eene toon in strijd voorwaar met de eischen der welvoegelijkheid".

De schoolopziener nam het echter voor de heer Nijland op en het gevolg was, dat de Raad de heer Nijland machtigde het mulo te geven na schooltijd op kosten van de betrokken ouders.

Op 15 aug. 1865 werd Paulus Vasseur benoemd tot hoofdonderwijzer te Epe. Vanaf 21 dec. 1864 was hij al werkzaam als 1e hulponderwijzer aan deze school. Hij was geëxamineerd in de Franse, Duitse en Engelse taal en dus bevoegd mulo te geven. De Raad droeg hem op dit onderwijs te verzorgen van 5 tot 7 uur 's avonds, ook in de zomer.

Over de resultaten van zijn werk waren de meningen nogal verdeeld. Een deel van de (welgestelde) ouders begon plannen te maken voor de stichting van een afzonderlijke school voor mulo, waardoor hun kinderen beter aan hun trekken zouden komen.

Op 12 maart 1874 stuurden zij het volgende verzoek aan de gemeenteraad:

"Aan den Gemeenteraad te Epe.

De Ondergeteekenden, Inwoners der Gemeente Epe, wenschte hunne kinderen zoo lang mogelijk onder eigen toezicht te houden, zouden gaarne eene Bijzondere School gesticht zien voor Meeruitgebreid lager Onderwijs. Zij hebben daarom de Eer zich tot den Gemeenteraad te wenden met het eerbiedig verzoek, dat uit de fondsen der Gemeente worde gebouwd een Locaal met Onderwijzerswoning, tevens geschikt voor het houden van een beperkt aantal kostleerlingen, en voor dit doel worde afgestaan.

Zij zijn ten volle genegen om dan de accoorden omtrent het te heffen schoolgeld te maken met goedvinden van het Gemeente-Bestuur.

't Welk doende

Epe d 12 Maart 1874".

Dit verzoek ging vergezeld van een lijst met namen van 11 jongens en 8 meisjes, die "vermoedelijk reeds terstond van deze school in bijgaand Verzoekschrift bedoeld, zouden kunnen gebruik maken".

De meeste namen van de ondertekenaars klinken ons ook nu nog bekend in de oren: Scholten, Brouwer, Van Lohuizen, Wagenaar, Van den Esschert, Heering, Westerink, Bibo, Jonker, Zimmerman, Berkhoff, Overbosch, Meijboom, Van Heemskerck, Wed. Diest Lorgion, Bloys van Treslong, Roerman en Nierman.

Uit een gesprek van een drietal ondertekenaars met B. en W. bleek, dat het niet alleen ging om de wens hun kinderen zo lang mogelijk onder eigen toezicht te houden, maar ook om het feit, dat de onder-

tekenaars van mening waren, dat het onderwijs in Epe niet aan redelijke eisen voldeed.

In dezelfde maand richtte de heer Vasseur, die het met deze gang van zaken helemaal niet eens was, omdat hij in het verzoek een onderwaardering van zijn werk zag, zich tot de gemeenteraad met het verzoek 2 hulponderwijzers extra aan zijn school te benoemen, waarvan "één met één of meer aantekeningen voor talen of wetenschappen". Mocht de Raad echter besluiten tot het bouwen van een buurtschool in Zuuk, dan was één extra hulponderwijzer voldoende.

De Raad debatteerde heftig over beide verzoekschriften en omdat men het niet eens kon worden, besloot men de twee adressen "commissoriaal" te maken voor een nauwkeurig onderzoek.

Hoe stond het eigenlijk in die jaren met het onderwijs in Epe?

De plaatselijke commissie van toezicht "omtrent den toestand van het lager onderwijs in de gemeente Epe in 1874" was ver van tevreden en zei er het volgende van (er was nog geen leerplicht):

"Veel leerlingen komen ongeregeld ter school, andere verlaten haar veel te vroeg voor goed. Zij die eenigen tijd de school hebben verlaten, geven blijken van onkunde, hun schrift is onleesbaar, hun begrip bij het lezen van een goed boek is gering, zij kennen de eerste taalregels niet". De schuld werd grotendeels gegeven aan die ouders die hun kinderen "soms de ganse zomer thuis houden en om de kleinste kleinigheid de school doen verzuimen".

In Epe was in 1874 het gemiddelde aantal schoolgaande kinderen 388. Hiervan verzuimden in de zomer 120 en in de winter 50 leerlingen. Van het mulo werd in Epe gebruik gemaakt door "16 leerlingen voor het Fransch, 3 voor het Duitsch, 2 voor het Engelsch, 8 voor de Wiskunde en 23 voor de Teekenkunde". De commissie had nogal wat kritiek op de resultaten: "Fransch gaat wel, maar er wordt vluchtig over heen gelopen".

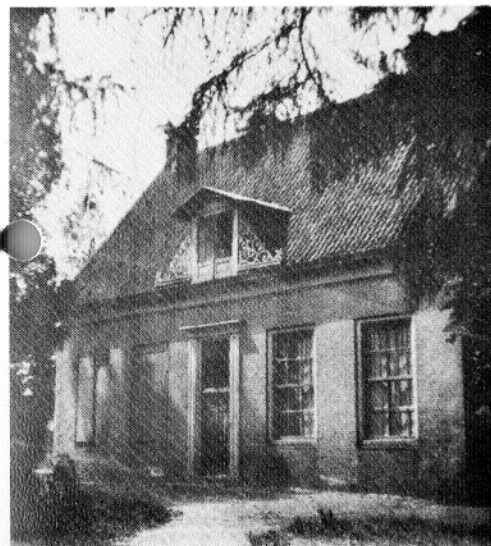
Alleen "Wiskunde en Teekenen werden met vrucht beoefend". De rest vond men maar matig. "Maar," aldus de commissie, "het is ook wel onmogelijk, dat een onderwijzer al die vakken met vrucht zou onderwijzen en dan daarenboven het hoofd zijn van een lagere school met ongeveer 400 leerlingen".

De commissie drong er bij de Raad op aan het verzoek om te komen tot het oprichten van een afzonderlijke school voor mulo, in te willigen.

De kosten van het onderwijs kwamen toen nog geheel ten laste van de gemeente en bedroegen in 1874 f. 7265,02, dat was ongeveer 1/3 van de gemeentelijke inkomsten. "Voor het mulo werd alleen een matig schoolgeld geheven, zoodat voor het Fransch f 10, voor het Duitsch, Engelsch en Wiskunde f 6, voor het Teekenen f 2 in het jaar wordt betaald".

Het "commissoriaal" onderzoek vergde blijkbaar nogal veel tijd, want pas in de raadsvergadering van maart 1875 kwamen de twee verzoeken weer aan de orde. B. en W. stonden toen positief tegenover de stichting van een afzonderlijke mulo-school, maar men twijfelde, of de raadsleden hiermee wel accoord zouden gaan. Om die reden hadden de belanghebbenden aan elk raadslid een brief gezonden, waarin ze erop aandrongen het voorstel van B. en W. tot inwilliging van het verzoek om medewerking te verlenen voor de stichting van een school voor mulo, aan te nemen. In de brief stond o.a.: "Ten bewijze, hoe zeer zij die stichting toejuichen, verbinden zij zich door hunne onderstaande handteekening voor de drie eerste jaren te zullen bijdragen, telken jare Tien Gulden ieder voor de huur van eene woning voor den te benoemen Hoofdonderwijzer, onder voorwaarde, dat de school binnen een jaar na het Besluit van den Raad in deze, in gebruik kan worden genomen."

Tijdens de raadsvergadering stelden B. en W. voor de vroegere pastorie van de Hervormde kerk aan te kopen, liggende aan de Weemeweg, die al enige tijd als zodanig niet meer werd gebruikt en deze een weinig te verbeteren en dan voor gebruik af te staan tegen een huurprijs van f 200 per jaar. Over dit voorstel werd uitvoerig door de Raad gedelibereerd. Sommige leden vonden het plan te kostbaar, andere merkten op, dat de minder gegoeden niets aan deze school hadden; één lid was of zijn tijd ver vooruit of had persoonlijk belang bij de school, in ieder geval vond hij, dat het pand kosteloos ter beschikking moest worden gesteld. Ten slotte machtigde de Raad B. en W. overleg te plegen met het kerkbestuur en te komen tot aankoop van de pastorie.

Een paar dagen na de vergadering deelden de belanghebbenden in een brief mee, dat ze verheugd waren, dat het plan in principe was aanvaard, maar dat ze erop wezen, dat de pastorie "niet weinig maar aanmerkelijk zou moeten verbeterd worden om een Hoofdonderwijzer te verkrijgen". De Raad kwam aan de bezwaren tegemoet: de nodige veranderingen zouden worden aangebracht, "zoodra belanghebbenden een onderwijzer kunnen aanwijzen die genegen is een bestaande kostschool hier over te brengen of wel een zoodanige die zich bepaald op het houden van kostleerlingen wil

toeleggen". Tevens besloot de Raad over te gaan tot de aankoop van de voormalige pastorie met tuin, huis, erf, koepel en weiland, groot "27 are en 59 centiareen voor de som van f 3341,25.

In juni 1875 boden belanghebbenden de Raad ter inzage aan een drietal brieven van gevestigde kostschoolhouders, "die genegen zijn hun inrichting naar hier over te plaatsen, mits de voorwaarden hun aannemelijk voorkomen".

Verder deelden ze mee, dat ze "gedurende 3 jaar een subsidie van f 150 zullen opbrengen" en verzochten, zo dit bedrag onvoldoende mocht blijken, ook een bedrag uit de gemeentekas te ontvangen.

Over dit verzoek werd door de Raad met algemene stemmen afwijzend beschikt. De definitieve beslissing viel in de raadsvergadering van 7 sept. 1875. De adressanten zou worden medegedeeld, dat de Raad in beginsel "zulk een bijzondere school wil helpen en subsidieeren, daar de Raad van meening is, dat men het schoolwezen in den tegenwoordigen tijd nooit te veel kan aanmoedigen daar thans van die kinderen uit de zogenaamde eerste standen der maatschappij zooveel wordt gevorderd en het onmogelijk is dat zij die kunde in voldoende mate op de gewone openbare school kunnen verkrijgen". Verder wees de Raad erop, "dat zij (de belanghebbenden) vrij hoge schoolgelden zullen moeten betalen en dus waarlijk dat bijzondere onderwijs niet alleen aan de Gemeente te danken zullen hebben maar voor het grootste gedeelte aan eigen geldelijke opofferingen".

De belanghebbenden konden nu hun gang gaan en deden dit met voortvarendheid, want men wilde de school begin januari 1876 openen. Tot hoofdonderwijzer werd benoemd: Jacob Gerard van den Bosch, geboren 15 oktober 1843. te Veenendaal. Op 11 jan. 1876 werd hij met zijn vrouw, 2 kinderen en 4 kostleerlingen ingeschreven in de burgerlijke stand van Epe.

Zijn adres luidde: Oude pastorie, Kom 81 B te Epe.

(wordt vervolgd)

R. Paasman.

Bron: Gemeente-archief Epe
en wel

- 1 Notulen der Gemeenteraadsvergaderingen
- 2 Verslagen der plaatselijke Commissie van Toezicht op het onderwijs.
- 3 Brievenboek

Noot: De heer Vasseur, die vergeefs gepoogd had de lessen in het mulo aan zijn school te behouden, voelde zich min of meer achtergesteld.

Een poging van een lid van de Raad hem te desavoueren, mislukte, getuige het volgende:

In de raadsvergadering van juli 1874 had het lid Bloys van Treslong beweerd, dat zowel de Inspecteur als de Schoolopziener zich zeer laatdunkend over de onderwijscapaciteiten van de heer Vasseur hadden uitgelaten. Uit brieven van genoemde autoriteiten aan B. en W. bleek echter, dat dit volkomen onwaar was. De heer Bloys beloofde de gewraakte uitlatingen in de vergadering van okt. 1874 terug te nemen. Hij liet echter verstek gaan en de burgemeester dreigde de brieven van het Schooltoezicht aan de Raad voor te lezen, als de heer Bloys niet erkende, dat hij onware uitspraken had gedaan over de heer Vasseur en het schoolwezen in Epe.

In de vergadering van okt. 1874 deelde de burgemeester mee, dat de heer Bloys niet aanwezig zou zijn, maar dat hij een brief had ingezonden, waarin stond, dat hij niets ten nadele van de onderwijzer gezegd had dan alleen, dat in elk der twee laagste klassen ongeveer 140 kinderen aan de zorg van één enkele hulponderwijzer waren toevertrouwd. Om deze onaangename affaire af te sluiten nam de Raad met algemene stemmen de volgende motie aan:

"De Raad der gemeente Epe,-

Uit een schriftelijke verklaring van den heer Bloys gezien hebbende dat zijne bedoeling met bespreking van het onderwijs in de Raadsvergadering van 31 Juli 1874 alleen geweest is, aanmerking te maken op de talrijkheid van schoolkinderen in de beide laagste klassen in de school te Epe aan den zorg van slechts één hulponderwijzer toevertrouwd en volstrekt niet om een blaam te werpen op het onderwijs in deze Gemeente; hoewel het betreurende dat de heer Bloys bij het voorlezen der Notulen in een volgende vergadering niet te kennen heeft gegeven, dat zijn woorden in de vergadering van 31 Juli 1874 gebruikt, niet naar waarheid door den secretaris waren opgeteekend - gaat betreffende deze quastie over tot de orde van den dag".

De heer Vasseur werd door deze verklaring van alle blaam gezuiverd. Toen hij echter na de opening van de nieuwe school zijn lessen in het mulo bleef doorgeven, gelastte de Raad hem, hiermee van 1 jan. 1878 af te stoppen. Als pleister op de wond kreeg hij een jaarlijkse toelage van f 40, "wegens vergoeding van het verlies van zijn aandeel in de opbrengst der schoolgelden van het mulo".

R.P.

Sanitaire voorzieningen in de scholen te Epe in 1875.

Dat het met de hygiënische toestanden in de schoollokalen in 1875 in Epe maar pover gesteld was (en zo zal het wel in veel andere scholen in Nederland geweest zijn), wordt duidelijk geïllustreerd door een brief die de Inspecteur voor het Geneeskundig Staatstoezicht voor Gelderland en Utrecht schrijft aan de Burgemeester van Epe, gedateerd 22 sept. 1875. De brief luidt als volgt:

"Ik heb Uwe gemeente met genoeg geïnspecteerd en weder de bliken gevonden van Uwe belangstelling in haar welzijn.

Hiervan overtuigd, ben ik zoo vrij U eenige van mijn opmerkingen schriftelijk te herhalen, waarover ik reeds mondeling met U gesproken heb. In de openbare School te Vaassen is het getal leerlingen te groot voor den kubieken inhoud der lokalen. Hierin kon evenwel door betere ventilatie tot nog toe voorzien worden; de ongelukkige gewoonte om de luchtkokers in het plafond alleen in de tusschenuren te openen, moet daarom afgeschaft en de ventilatie bestendig worden.

Verder heb ik daar gevonden 2 privaten, elk met 3 brillen, zonder afscheiding van geslacht, en dit alles zoo, dat de onderwijzer geen bestendig toezicht er op houden kan. Bij onze verplichting ook de zedelijkheid der kinderen te bewaken, is deze toestand onhoudbaar en verzoek ik U derhalve hierin op de best mogelijke wijze te voorzien.

Ook in de openbare School te Epe is de ventilatie onvoldoende, de ramen kunnen niet wijd genoeg geopend worden en de luchtopeningen in het plafond vond ik in twee lokalen digtgemaakt, en in dat van den Hoofdonderwijzer kon men ze niet openen door gebrek aan touw.

Petten en jassen moeten in de School geborgen worden, en ook hier vond ik privaten met 3 brillen.

Tevens moet ik ook schriftelijk nog eens terugkomen op de ongelukkige gewoonte in die school, om de kinderen met gekruiste armen voorover te laten zitten. Hierdoor wordt de borst gedrukt, de uitzetting der longen bemoeijelijkt en de rug gekromd. Ik verzoek U derhalve dringend, bestendig waakzaam te zijn dat dit niet meer kunne plaats hebben.

De privaten in de openbare School te Oene hebben ook 2 brillen; zij stinken zeer en het pistoir daarachter vermeerdert dien Stank.

Dat de bovenstaande opmerkingen voortvloeiën uit mijne warme belangstelling Uwer gemeente, zal ik wel niet noodig hebben te betoogen.

De Inspecteur voor het Geneeskundig Staatstoezicht voor Gelderland en Utrecht

W.F.P. Kiehl."

Deze brief bracht mij in herinnering, dat in de vijftiger jaren, dus nog

geen 25 jaar geleden, mijn kinderen vaak met laarzen of klompen aan naar de oude Dorpsschool in Epe gingen, omdat het in dit gebouw nog al eens voorkwam, dat er grote plassen urine in de gang stonden, als gevolg van de slechte afvoer van privaten en "pistoirs". Door de bouw van modern ingerichte scholen zullen gelukkig deze "ongemakken" nu wel definitief historie zijn geworden.

R. Paasman.

RESTAURATIE MONUMENT ELISABETH MARIA POST

In 1914 werd in Epe (Gld.) bij de Ned. Herv. Kerk een monument onthuld ter nagedachtenis van de Gelderse dichteres-romanschrijfster Elisabeth Maria Post (1755-1812), die in Epe overleden is.

Daartoe was een actie gevoerd, opgezet door de Eper predikant J.A. Prins, overgenomen door enkele literatuurhistorici en vermeld in sommige landelijke dagbladen. Het Post-monument werd bekostigd uit bijdragen van partikulieren die d.m.v. krantenberichten van de actie op de hoogte waren.

Het gedenkteken in de vorm van een vaas werd vervaardigd door de destijds bekende pottenbakker en beeldhouwer Willem Coenraad Brouwer uit Leiderdorp. Brouwer is onder meer bekend geworden door zijn Koppelstockmonument in Den Briel en door zijn medewerking aan het binnenhof van het Haagse Vredespaleis en aan het Scheepvaarthuis te Amsterdam.

Thans bevindt het Post-monument zich in verwaarloosde toestand: het is ernstig beschadigd en verweerd. De Stichting Behoud te Epe heeft het gelukkige plan opgevat om het te laten restaureren; ze rekent daarbij op geldelijke steun van belangstellenden. Bijdragen kunnen gestort worden op gironummer 80 73 76 van de Sallandse Bank te Deventer, ten name van de Eper Stichting Behoud, en met vermelding van "Monument E.M. Post".

Een initiatief dat van harte aanbevolen wordt!

Drs. Bert Paasman.

EPE - OENE 800 JAAR

Hieronder volgt een overzicht van de feestelijke activiteiten die in het kader van "Epe - Oene 800 jaar" in de loop van 1976 hebben plaats gevonden en die zeker goed geslaagd mogen worden genoemd.

- 18 mei Opening te Oene, muziek en aanbieding feestlied Oene.
Tekst Janny Jalving - Hilleman,
Muziek Jan van Neck.
Opening te Epe met medewerking van de Johan Willem Friso Kapel.
- 12 juni Schaapscheren op de markt.
- 7 juli, 21 juli en 4 aug. Eiermarkt in klederdracht.
- 29 juli Grote zeskamp-wedstrijd.
- 4 aug. Bijen- en honingmarkt.
- 24 aug. Bloemschikwedstrijd.
- 26 aug. Autotocht door Epe en Oene door 200 vrouwen.
- 28 aug. Show van het Pasveer muziekkorps.
- 2 sept. Dutch Swing College Band.
- 9 sept. Uitvoering verenigde Veluwe koren, in klederdracht.
- 11 sept. Allegorische optocht.
- 30 sept. Tweekamp scholen voor voortgezet onderwijs.

De feestelijkheden in Oene zullen worden besloten met het Koefeest op 30 okt. en in Epe waarschijnlijk op 28 okt. met een grote manifestatie in de amfihal onder de titel: "Amateurs uit Epe en Oene presenteren . . .".

Met medewerking van de historische vereniging "Ampt Epe" hebben de heren G.S. van Lohuizen, W. Terwel en F. Zandstra een geïllustreerd boekwerkje samengesteld onder de titel: "Epe en Oene 800 jaar".

Als blijvende herinnering hebben velen "Eper munten" in goud, zilver en cupro-nikkel gekocht.

Volledigheidshalve volgen hier nog de namen van het "Comité Epe-Oene 800 jaar":

T.D. Dalmolen, J.H. Fokkens, W. Jalving, A. Jonker, K.O. Meyberg, mevr. L. Pol-Kooi, L. Roelofs en F. Zandstra.

EPE~OENE 800 JAAR

muziek Jan van Neck

tekst Janny Jalving-Hillebrand

Daar midden in ons landje
in d' IJsselvallei,
ligt vriendelijk acht eeuwen lang
een dorp daar wonen wij.

Klein is het dorp, bescheiden
in 't zonlicht rond de kerk,
tussen akkers en weiden
welvarend door het werk.

Altijd ruisen de peppels
knotwilgen in een rij
weteringen en greppels
samen vormen zij,

Oene ons dierbaar bovenal
waar ik steeds naar terugkeren zal.

Daar midden in ons landje
in d' IJsselvallei,
ligt vriendelijk acht eeuwen lang
een dorp daar wonen wij.

Klein is het dorp, bescheiden
in 't zonlicht rond de kerk,
tussen akkers en weiden
welvarend door het werk.

Altijd ruisen de peppels
knotwilgen in een rij
weteringen en greppels
samen vormen zij,

Oene ons dierbaar bovenal
waar ik steeds naar terugkeren zal.

En tussen groene wei-grond
groeit een nieuw geslacht
dat werkt waar eens een klooster stond
in vrijheid groot gebracht.

In wijde hei gelegen
is Epe paars van gloed
lieflijk met bos doorregen
ons hoofddorp, leidend goed.

Wanneer de herfst gaat kleuren
dan is het marktfestijn
een druk en bont gebeuren
heerlijk daar te zijn,

Oene ons dierbaar bovenal
waar ik steeds naar terugkeren zal.

Er is geen plek op aarde
waar zo'n molen maalt
die trots en fier zijn waarde van
landschap en werk bepaalt,

houtgeuren bij het zagen
van klompen blank en geel
die luid klossend gedragen
weerklinken op de deel.

De mens vol van vertrouwen
in noord veluweland
kan op zijn burens bouwen
in nood bij de hand,

Oene ons dierbaar bovenal
waar ik steeds naar terugkeren zal.

TWEE HERDENKINGSUITGAVEN

Ter ere van het 800-jarig bestaan van Epe-Oene en Heerde verschenen zo juist:

G.S. van Lohuizen, W. Terwel en F. Zandstra,
Epe-Oene, 800 jaar. Uitgeg. door de Historische
Vereniging "Ampt Epe". Epe. 1976. 102 blz. afbn.
facs. krtn. pltgrn.

en:

Heerde historisch gezien.

Samengesteld door H.G. Bosch e.a. Uitgeg. door
de Heerder Historische Vereniging. Drukkerij Hooiberg.
Epe. 1976. 156 blz. afbn. facs. krtn. pltgrn. portrn. tabn.
Met bronnen en lit. lijst.

De vondst van een acte van 1176, waarin de bewoners van Heerde, Hattem en Vorchten ontslagen worden van alle verplichtingen tegenover de Moederkerk Epe van de N.O. Veluwe, werd aanleiding tot het gelijktijdig vieren van het 800-jarig bestaan dezer plaatsen.

Hattem en Heerde kregen toen zelfstandige parochiekerken en de kapel van Vorchten kwam onder de kerk van Heerde. Vaassen en Oene bleven kapellen onder de kerk van Epe.

In het geschreven document van 1176 worden deze plaatsen - tot dusver - voor 't eerst genoemd, waarmee we dus zeker zijn van een minstens 800-jarig bestaan van deze aangrenzende plaatsen, thans de gemeente Epe en Heerde.

Beide gemeenten besloten hun geschiedenis - nog niet eerder overzichtelijk verschenen - nu - geïllustreerd uit te geven, hetgeen een opgave bleek, die wel moeilijk in dit zelfde jaar volledig te maken viel.

Heerde lijkt hiermee nu, uiterlijk, beter geslaagd te zijn, vooral door de rijkere opmaak, illustraties en verscheidenheid.

Echter wordt daar toch ook duidelijk gevoeld, dat er binnen een jaar nooit alle stof volledig nagezocht kan worden, al kwamen hier 9 knappe medewerkers-specialisten met 15 bijdragen voor den dag. (o.a. over:

De geschiedenis van Het Kerspel Heerde van 1176 - 1578 en
van Het Kerspel Heerde tot Gemeente,

De kerk vóór en ná de Reformatie en in de 19^e eeuw.

Het schoolonderwijs in de 19^e eeuw.

Het Heerder dialect. e.a. facetten)

Terwijl Epe zich direct bescheidener instelde op een globaal overzicht van de geschiedenis van Epe en Oene, met veel illustraties en enkele diepergaande hoofdstukken (zoals:

De Kerken in Epe en Oene, De "Quickborn" in Epe,

Het Klooster in Oene en De Watermolens),

tezamen gemaakt door 3 bekende Eper insiders, die men uit vroegere "Ampt Epe"-artikelen duidelijk proeft!

Hun bedoeling was dan ook dadelijk al (zoals uit de officiële aanbie--ding van het 1^e exemplaar door de heer van Lohuizen aan Burgemeester Bergh blijkt), dat deze redelijk beknopte herdenkingsuitgave te beschouwen moet zijn, "als een eerste deeltje van een serie boekjes over de historie van Epe en Oene" (zie: N.Veluws Dagblad van 16-9-'76). Maar eigenlijk komen beide uitgaven uitstekend voor den dag voor een feestelijke herdenking, waarbij men meer gebaat is met een vlot overzicht, dat men gretig doorleest, dan met een doorwrochte studie, waarvan men niet zo gauw een beeld voor ogen krijgt en het waarschijnlijk eerder ter zijde legt.

Zoiets is dan inderdaad ook later pas wenselijk, vooral om te hebben en in na te kunnen slaan. Het komt zeker op ons verlanglijstje!

Moge Epe en Heerde hier beiden weer zo goed in slagen!

(zie ook bespr. in: N.Veluws Dagblad van 1-9-'76:

"Twee boeken")

P. Eliz. Berkhout.

BOEKAANKONDIGING

Wartena - Sikkema, B.J., Index op de inleidingen van:

I.A. Nijhoff, Gedenkwaardigheden uit de geschiedenis
van Gelderland. DL. 1 - VI. Arnhem 1830 - 1875,
Uitg. Rijksarch. in Gelderland. Arnhem 1975, 133 blz.

Hiermee zijn "De gedenkwaardigheden" nu ook toeganke-
lijk wat betreft persoons- en plaatsnamen.

(zie ook bespr. in: Gelders oudheidk. Contactber. Nr. 68,
Apr. '76, blz. 19).

Lissenberg - Hörter, R., Spokerijen in Gelderland.

Verhalen over reuzen, heksen, witte juffers, weerwolven,
ridders en jonkvrouwen uit de "Geldersche Volksalmanak"
van 1835 tot 1904, 1942 en 1947 naverteld. Zaltbommel,
Europ. bibl. 1974. 72 blz. afb. Met reg. op persoons- en
plaatsnamen.

Bevat o.a.: Veluwse kinderliedjes. Slechte voortekenen op
de Veluwe en in de Betuwe (gezegden, voorspellingen).

Kijk op Apeldoorn.

Uitgeverij Semper Agendo, Apeldoorn, (1974). 64 blz.
afbn. Met Ned. Eng. Duitse en Franse tekst.

Verzameling luchtfoto's van het hedendaagse Apeldoorn.

Seybel, M., Zes eeuwen Veluwe orgels. Zaltbommel. Uitg. Europ. Bibl., 1975, 312 blz. afbn. reg.

Uitgebreider overzicht en vervanging van schrijvers "Orgels op de Veluwe" van 1962, dat uitverkocht en verouderd was. Standaardwerk over de orgelgeschiedenis van een 40tal plaatsen op de Veluwe en aan de Veluwezoom (ook Epe), waarbij steeds de dispositie van het behandelde orgel wordt vermeld.

(Zie ook bespr. in: Gelders oudheidk. Contactbericht Nr. 68, April 1976, blz. 20-21).

Kranenburg - Vos, A.C., 't Konings Loo. Bouwgeschiedenis en bewoning. Uitg. Ned. Kastelenstichting en A.N.W.B. 1975. 64 blz. afbn. krt. pltgr. portrn. (Ned Kastelen, Dl. 25).

Zakelijk overzicht geschiedenis van paleis en tuinen, vanaf het begin (1686), met vele historische bijzonderheden en rijk aan gegevens uit brieven en dagboeken, oude prenten en schilderijen.

Asbeck, J.B. baron van, en A.M.L.E. Erkelens, De restauratie van Het Loo van paleis tot museum. 's Gravenhage. Staatsuitg. 1976, 58 blz. afbn. pltgrn. Lijst met noten.

Geschiedenis en beschrijving van Het Loo (paleis en tuin) vanaf 1686, bestemming- en restauratieplannen (met veel afbeeldingen) en discussies in de 2^e Kamer.

(Zie ook: De Volkskrant van 15-5-'76 en De Tijd van 28-5-'76).

P.E.B.

INHOUD

	blz.
Een tekening "Eepe 1662" door G.S. van Lohuizen	2/3
Uit de Franse tijd door J. Vredenberg	4/5
Marken en Buurschappen (Wissel) 23 door F. Zandstra	6/7/8
100 jaar meer uitgebreid lager onderwijs in Epe 1 De voorgeschiedenis door R. Paasman	8/9/10/11/12/13
Sanitaire voorzieningen in de scholen te Epe in 1875 door R. Paasman	14/15
Restauratie monument Elisabeth Maria Post door Drs. A.N. Paasman	15
Epe - Oene 800 jaar, een overzicht van de feestelijke activiteiten	16
Epe - Oene 800 jaar, een feestlied Tekst Janny Jalving-Hillebrand Muziek Jan van Neck	17
Twee herdenkingsuitgevan door mej. P.E. Berkhout	18/19
Boekaankondiging door mej. P.E. Berkhout	19/20